

30.10.2023

Sosiaali- ja terveysministeriö

Viite: Lausuntopyyntö asiakasmaksuasetuksen muutoksista VN/24836/2023

Asia: Vanhusasiavaltuutetun lausunto

Vanhusasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden oikeuksien toteutumista. Osa tätä tehtävää on seurata lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin. Vanhusasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitystä ikääntyneiden ihmisten aseman ja oikeuksien toteutumisen näkökulmista.

Asiakasmaksuja koskevaa asetusta esitetään muutettavaksi niin, että asiakasmaksuihin tehtäisiin säännönmukaiset indeksitarkistukset, minkä lisäksi eräitä maksuja ehdotetaan hallitusohjelmaan perustuen korotettavaksi 10 prosentilla. Asetuksen muutos nostaa osaa asiakasmaksuista huomattavasti.

Vanhusasiavaltuutettu huomauttaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut vaikuttavat erityisesti ikääntyneisiin, huono-osaisiin ja pienituloisiin, koska näissä ryhmissä sairastavuus ja palvelutarve ovat yleisempiä. Asiakasmaksut syventävät eriarvoisuutta ja estävät osaltaan pienituloisten palveluihin hakeutumista. Myös asiakasmaksulain 11 §:ssä säädetyn maksujen kohtuullistamisen tai alentamisen kohdalla on havaittu alikäyttöä samoista syistä kuin sosiaalietuuksien kohdalla (Hetemaa ym. 2018. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen kohdentuminen, vaikutukset ja oikeudenmukaisuus. Valtioneuvoston kanslia).

Vanhusasiavaltuutettu pitää tärkeänä sitä, että asiakasmaksujen alentamisesta ja perimättä jättämisestä olisi olemassa kansallisen tason ohjeistus. Tällä hetkellä toimintatavat vaihtelevat paljon hyvinvointialueiden kesken.

Terveydenhuollon asiakkaiden on itse seurattava asiakasmaksujen maksukaton täyttymistä. Tästä syystä on tärkeää, että sekä maksukattoa että myös maksujen alentamista koskeva tieto ja toimintaohjeet annettaisiin iäkkäille kirjallisesti ja selkokielellisesti aina hoidon yhteydessä. Olisi myös hyvä kehittää tietojärjestelmistä saatavien tietojen hyödyntämistä ja automatisointia niin, että omaa seurantaan maksukaton ylittymisen suhteen ei tarvittaisi. Muistisairauksien määrän ennakoitaan kaksinkertaistuvan ikääntyneiden keskuudessa. Muistisairaudet vaikeuttavat merkittävästi itsenäistä asiointia, eikä kaikilla ikääntyneillä ole omaisia asiointin tukena.

Asiakasmaksujen korostuksia koskevassa muistiossa todetaan, että korotukset saattaisivat silti lisätä niiden pienituloisten asiakkaiden määrää, joille asiakasmaksut aiheuttavat merkittävää taloudellista kuormitusta. Tätä

vanhusasiavaltuutettu pitää erittäin huolestuttavana. Taloudellisen niukkuuden vuoksi moni ikääntynyt jättää hakeutumatta välttämättömäänkin hoitoon. Tämä on merkittävä ongelma, koska matalassa sosioekonomisessa asemassa olevien sairastavuus on jo muutenkin suurempaa.

Vanhusasiavaltuutettu huomauttaa SOSTE:n vuonna 2023 tekemään selvitykseen vedoten, että erityisesti sosiaali- ja terveystalouden palvelujen asiakasmaksuja päätyy ulosottoon. Tämä voi aiheuttaa taloudellisia ja monenlaisia muita vaikeuksia ikääntyneille. Pienituloisilla ikääntyneillä erityisesti kasvavat terveydenhuollon kulut voivat aiheuttaa toistuvaa ja pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta.

Vanhusasiavaltuutettu korostaa, että toimeentulotukea ei tulisi käyttää säännöllisesti asiakasmaksujen kattamiseen. Toimeentulotuki on tarkoitettu perustarpeiden kattamiseen, ja sen tulisi olla viimesijainen tuki. Sen sijaan tulisi pyrkiä takaamaan, että terveys- ja hoivapalvelut ovat kohtuuhintaisia ja helposti saatavilla kaikille ikääntyneille, jotta toimeentulotukea tarvitsisi käyttää mahdollisimman harvoin. Kohtuullisten asiakasmaksujen avulla varmistetaan, etteivät ikääntyneet jäisi ilman tarvitsemaansa hoitoa.

Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että asiakasmaksujen nostaminen on ristiriidassa terveyserojen vähentämisen tavoitteen kanssa. Suomessa terveyserot ovat suuret eri sosioekonomisten ryhmien kesken. Terveyden edistämisen toimia tulisi suunnata erityisesti matalassa sosioekonomisessa asemassa oleville iäkkäille, ja näin saataisiin muun muassa muistisairauksien riskiä pienennettyä (Parikka ym. 2020. Terveyden eriarvoisuus sosioekonomisen aseman ja asuinpaikan mukaan. Teoksessa Sorsa T. (toim.) Kestävän väestönkehityksen Suomi Väestöliiton väestöpoliittinen raportti. Helsinki: Väestöliitto ry). Väestöryhmien välisiä eroja mahdollisuuksissa oman terveyden hoitamiseen tulisi kaventaa eikä kasvattaa.

Helsingissä 30.10.2023

Vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo

Erityisasiantuntija Päivi Ahosola

Asiantuntija Mia Niemi

